

2007. – № 1. – С. 171–181.

8. Чередник О. Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів / О. Чередник // Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць. – Слов'янськ : СДПУ, 2010. – Вип. L. – С. 83–91.
9. Шевандрин Н.И. Психодиагностика, коррекция и развитие личности / Н.И. Шевандрин. – М. : Гуманитарн. изд. центр ВЛАДОС, 1998. – 512 с.

*Стаття рекомендована до друку
доктором пед. наук, професором,
академіком АН ВШ України
Хомяком І.М.*

Стаття надійшла до редакції 4 лютого 2014 року

УДК 378 (83)

**Олександра Чебан
(м. Черкаси, Україна)**

МОДЕРНІЗАЦІЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ ВІТЧИЗНЯНИХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ НА ОСНОВІ АМЕРИКАНСЬКОГО ДОСВІДУ

У статті пропонуються рекомендації щодо напрямів модернізації вітчизняної філологічної освіти магістерського рівня, які сформульовані у результаті вивчення особливостей підготовки магістрів-філологів у США. Розглядаються конкретні шляхи реалізації гнучкості, варіативності та індивідуалізації магістерських програм у рамках професіоналізації філологічної освіти, зокрема створення міждисциплінарних спеціальностей, розширення орієнтації освітніх

програм та профілю магістерських спеціальностей.

Ключові слова: США, вища освіта, магістратура, модернізація, професіоналізація, гнучкість, варіативність, індивідуалізація.

В статті пропонуються рекомендації щодо напрямків модернізації отечественного филологического образования магистерского уровня, которые сформулированы в результате изучения особенностей подготовки магистров-филологов в США. Рассматриваются конкретные способы реализации гибкости, вариативности и индивидуализации магистерских программ в рамках профессионализации филологического образования, а именно создание междисциплинарных специальностей, расширение ориентации образовательных программ и профиля магистерских специальностей.

Ключевые слова: США, высшее образование, магистратура, модернізація, професіоналізація, гнучкість, варіативність, індивідуалізація.

The article offers proposals for the areas of national language and literature master's education modernization, which result from the study of language and literature master-level training in the USA. It dwells on specific ways of flexibility, differentiation, and individualization realization in master's programs within language and literature education professionalization, namely introducing interdisciplinary specialties and programs of different orientation and profiles.

Key words: USA, higher education, master's education, modernization, professionalization, flexibility, differentiation, individualization.

Інтенсивний розвиток інтеграційних процесів, конкуренція Європи з США в освітній царині й визнання дворівневої системи підготовки фахівців із вищою освітою як світового стандарту актуалізували адаптацію вітчизняної вищої освіти до вимог сучасності. Модернізація вищої освіти повинна відбуватися з урахуванням особливостей конкретних спеціальностей вищої школи, з огляду на це

теоретико-методологічне переосмислення, зокрема, освіти вчителів-філологів має нагальний характер.

Занепокоєння станом сучасної філологічної освіти відображене зокрема у статтях вітчизняного науковця-філолога Г. Клочека [3], російської дослідниці О. Ковтун [4] та вітчизняного науковця О. Семеног [8].

Висловлене ними коротко можна викласти в таких положеннях: 1) вища освіта має адекватно реагувати на зміни в суспільстві, зокрема на глобалізаційні процеси, появу нових інформаційних технологій, тому для осмислення таких змін слід визначити, яких спеціалістів («кого і навіщо») готує ВНЗ у рамках відповідної освітньої програми; 2) сучасна філологічна освіта не реалізує соціального замовлення, оскільки її головним «продуктом» є учитель-словесник або філолог-дослідник, які мало затребувані на ринку праці; 3) абітурієнтів більше приваблюють лінгвістичні спеціальності задля отримання непедагогічної освіти для таких галузей професійної діяльності, як зв'язки з громадськістю, реклама, видавнича справа тощо або ж вони отримують філологічну освіту лише задля подальшої зміни кваліфікації.

Таким чином, невідповідність між інтересами й здібностями студента та наявними освітніми програмами зумовлюють необхідність у подоланні моноорієнтації вітчизняних магістерських програм й узгодження освітніх послуг із вимогами ринку праці. Метою нашої публікації є окреслення шляхів модернізації вітчизняної магістратури з філологічних спеціальностей, з урахуванням досвіду США.

В історії вищої освіти США також спостерігалось зниження привабливості класичної гуманітарної, зокрема мовно-літературної, освіти. Хоча, на думку американської дослідниці Г. Грей, гуманітарні науки в США завжди перебували в кризовому стані, оскільки прагматичні американці піддавали сумніву цінність такої освіти для

реального життя [12, с. 118–119]. Нині головними особливостями підготовки магістрів-філологів у США є гнучкість, варіативність та посилення прагматичної спрямованості. Надання привабливості філологічній освіті у США шляхом підвищення її прагматичності дістало назву *професіоналізації*. У 1980-х роках для вирішення проблеми працевлаштування фахівців було запропоновано готувати гуманітаріїв для непедагогічної діяльності [11, с. 77]. Провідна роль у цьому процесі належала філологічним магістерським програмам зі спеціалізацією в масових комунікаціях, журналістиці, фільмознавстві, письменницькій майстерності, науково-технічній комунікації англійською мовою тощо. Наприклад, в університеті Беміджі (Міннесота) магістерська програма з англійської мови передбачає вивчення британських і американських літературних, фільмознавчих та фольклорних традицій, педагогічну підготовку, а також має на меті розвиток навичок критичного письма [10]. Таким чином, після закінчення цієї програми можливе працевлаштування в кіно- або літературним критиком, фахівцем з фольклору чи викладачем.

Створення міждисциплінарних спеціальностей, які спирались на наукові школи професорсько-викладацького складу певного освітнього закладу, також було засобом підвищення популярності філологічного напрямку [11, с. 78]. Прикладом таких спеціальностей може бути магістерська програма з англійської мови зі спеціалізацією в ренесансних студіях. Окрім традиційних дисциплін спеціалізації (Шекспір, Драма епохи Відродження тощо) пропонується низка вибіркового міждисциплінарних курсів, розроблених разом з історичним, театральним, музичним факультетами і факультетами сучасних мов, класичних мов та історії мистецтв [9].

На нашу думку, в Україні, окрім законодавчих змін, професіоналізацію магістерської освіти варто розпочати з

розробки професійно спрямованих спецкурсів за вибором студентів. Якщо зазначені вище спецкурси отримують схвальні відгуки як від викладачів, так і студентів, наступним кроком є запровадження професійних спеціалізацій у рамках чинних науково-педагогічних спеціальностей. У таких спеціалізаціях професійно-спрямовані дисципліни стануть обов'язковими та будуть опановуватися за структурно-логічною схемою. Третім етапом професіоналізації, на нашу думку, є перетворення найпопулярніших і вдалих спеціалізацій на повноцінні професійні магістерські спеціальності.

Спираючись на досвід США, необхідно диференціювати педагогічну та непедагогічну підготовки в магістратурі, а також розширити перелік філологічних спеціальностей/спеціалізацій. Випускник бакалаврату, який отримав фундаментальну підготовку, може творчо опанувати конкретні галузі діяльності на магістерському рівні, де мають існувати освітні програми різної орієнтації та профілів зі спеціалізаціями як наукового (дослідницького), так і прикладного (професійного) характеру. Передусім необхідно визначити профіль фахівця: дослідник-філолог (мовознавець, літературознавець), учитель-словесник, перекладач (усний переклад), перекладач (письмовий переклад), редактор, фахівець з видавничого бізнесу, менеджер тощо. Ці профілі мають бути оприлюднені та добре відомі студентам бакалаврату разом із галузями можливого працевлаштування. Звісно, створення професійних магістерських програм потребує значних затрат, тому на початковому етапі видається доцільним надання професійної спеціалізації до дослідницької освітньо-професійної програми, на кшталт «магістр філології (англійська мова) із спеціалізацією редагування англомовних текстів». У результаті філолог-дослідник зможе оволодіти вузькоспеціалізованими прикладними знаннями,

що також підвищує його конкурентоздатність на ринку праці.

Згідно з новим проектом Закону України «Про вищу освіту» варіативні навчальні дисципліни так само, як і перелік спеціалізацій підготовки, визначаються ВНЗ. Кожен університет може запровадити спеціалізації, виходячи з наявних ресурсів, та привабливо їх презентувати на ринку освітніх послуг. Для іноземної філології існує необхідність провести маркетингові дослідження щодо запиту на конкретні спеціалізації з урахуванням регіональних особливостей. Так, у Черкасах співзасновниками автомобільного заводу «Богдан» є закордонні компанії, тому постійною є потреба у перекладачах з англійської та німецької мов зі спеціалізацією у технічному перекладі в галузі автобудування. Іншою сферою застосування іноземних мов є програми компаній із працевлаштування молодих осіб у Європі та США (*Work&Travel, Au-Pair*). Зазвичай клієнтами таких компаній є студенти, котрі вивчають іноземну мову як фах, оскільки, у більшості випадків, тільки їхній рівень володіння іноземною мовою є достатнім. У магістратурі доцільно було б запровадити спеціалізацію або, принаймні, спецкурс «Викладання іноземної мови для бажаючих працювати за кордоном» та підготувати викладачів, які могли б працювати на таких курсах і навчати всіх бажаючих, зокрема студентів з інших спеціальностей, іноземній мові з такою метою.

Таким чином, філологічна освіта магістерського рівня має конкретизувати професійну підготовку, отриману на бакалавраті, за допомогою додаткових різноманітних спеціалізацій та орієнтацій. З іншого боку, ураховуючи досвід США, така освіта має бути доступною і для тих, хто отримав диплом бакалавра з інших спеціальностей. Насамперед, має бути забезпечена гнучкість міжрівневої зміни філологічних спеціальностей. Так, бакалаврам з іноземної мови і літератури мають бути створені умови для

отримання освіти за магістерською програмою з редагування або ж особи, котрі здобули освіту бакалаврського рівня, наприклад, з перекладу, повинні мати змогу без проблем здобути магістерську освіту за спеціальністю «Літературна творчість».

Варіативність підготовки магістрів у США забезпечується насамперед механізмами різної орієнтації освітніх програм, низкою моделей професійної підготовки, профілізацією спеціальностей та факультативністю навчальних дисциплін. Деякі з цих аспектів створення багатоваріантності придатні для використання у вітчизняних умовах. Ураховуючи соціокультурну різницю, можемо зробити висновок про те, що у вітчизняних університетах у рамках однієї філологічної магістерської спеціальності, наприклад, «Мова і література (англійська)», може існувати щонайменше три магістерські програми з різними орієнтаціями: мовознавча чи літературознавча (науковець-викладач), психолого-педагогічна (учитель-методист для ліцеїв або гімназій), мова професійного спрямування (застосування мови у різних галузях) тощо. Вітчизняні дослідники усвідомлюють необхідність запровадження навчальних дисциплін інтегрованого характеру [2, с. 21; 8, с. 123]. Проте міждисциплінарні курси, як механізм варіативності, поки ще в Україні не набули поширення серед філологічних спеціальностей.

На нашу думку, одним із напрямків модернізації вітчизняної філологічної освіти може бути запровадження спеціальностей різних профілів – універсального, вузького та широкого. Приміром, універсальна американська спеціальність «магістр мистецтв з порівняльної літератури» вдало поєднує академічну і професійну підготовку: вивчення літератури і літературознавчих дисциплін, художнього перекладу та ознайомлення з аспектами видавничої діяльності. Ми вважаємо, що запровадження такої

спеціальності є доцільним і в Україні. Особливостями спеціальностей широкого профілю є поєднання вивчення принципів створення текстів для певних галузей (як іноземною, так і рідною мовою) та ознайомлення з професійною практикою цієї ж галузі.

Навчальні програми мають бути оновлені з урахуванням сучасних педагогічних ідей індивідуалізації та професіоналізації [1, с. 79]. Ефективним способом індивідуалізації навчання є варіативність випускної роботи та підсумкових іспитів. У США зазвичай освітньою програмою передбачається від двох до семи варіантів випускної роботи, найпоширенішими серед яких є магістерська дисертація, дослідницький проект (зазвичай прикладного характеру) та упорядкування портфоліо. В Україні ця інновація може потребувати часу через відсутність відповідних методик оцінювання або через думку академічної спільноти, що будь-який вихід за рамки лінгвістичного й літературознавчого аналізу є порушенням основоположних принципів філологічної освіти. На нашу думку, запровадження різних видів випускних робіт, навпаки, зміцнить позиції філологічної освіти.

Запровадження іспитів різного характеру також є позитивним американським досвідом, вартим адаптації у вітчизняних ВНЗ. Екзаменаційна процедура, насамперед, передбачає не так контроль знань та вмінь, як продовження навчання студента в іншій формі. Порівняно з вітчизняною практикою, де більшість іспитів мають усну форму, у США переважають письмові екзамени, а серед мовно-літературних спеціальностей поширеною є екзаменаційна робота, яка виконується вдома. За умови вдалого підбору та формулювання завдань такий екзамен, окрім функції контролю знань, перевіряє сформованість навичок самостійної роботи.

Портфоліо є типовим як для філологічних, так і

педагогічних спеціальностей магістерського рівня в США. Воно дозволяє магістрантам продемонструвати свої досягнення за певний період не лише у процесі навчання, але й у ширшому соціальному контексті. Укладаючи портфоліо, майбутні вчителі інтегрують свій досвід аудиторного навчання, педагогічної практики та самостійних пошуків, поєднуючи теорію з практикою. Усі компоненти портфоліо можуть оцінюватися як якісно, так і кількісно (у балах). За своєю природою портфоліо може адаптуватися до конкретних завдань навчального процесу та особливостей спеціальності.

Професіоналізація філологічної освіти може здійснюватися шляхом розширення її функціонального поля, адже філологія потрібна всім, хто користується мовою, словом [6, с. 206]. Нині, у процесі полеміки, вносяться пропозиції повернутися до розуміння прози, яке існувало в епоху виникнення та становлення філологічної науки. До прози відносять і наукову доповідь, і записки мандрівника, і критичну статтю, й оповідання, і роман, оскільки будь-яке, навіть побутове висловлювання володіє жанрово-стилістичною визначеністю і може бути предметом філологічного дискурсу [5, с. 39]. Окрема група американських магістерських спеціальностей з писемної комунікації є підтвердженням необхідності вивчення не лише художньої літератури, але й творів різних жанрів у рамках філологічної освіти.

Беручи до уваги позитивні аспекти філологічної освіти США, вважаємо за доцільне пропонувати магістрантам будь-якої філологічної спеціальності такі курси за вибором студента, якщо вони не входять до обов'язкових дисциплін спеціальності: «Письмо і композиція», «Методика викладання (непрофільної дисципліни)», «Філологічний супровід міжкультурної комунікації» тощо, тобто таких, які уможливають отримання знань прикладного характеру для

застосування їх у професійній діяльності або для розширення змісту магістерської програми.

Провідною ідеєю модернізації вітчизняної філологічної освіти в магістратурі є ідея професіоналізації, що покликана нівелювати її моноорієнтацію. Основними рекомендаціями є: 1) концептуальна диверсифікація освіти бакалаврського й магістерського рівнів як фундаментальної та спеціалізованої, де в магістратурі відбувається конкретизація підготовки, здобутої на бакалавраті; 2) гнучкість міжрівневої зміни спеціальностей у рамках філологічного напрямку; 3) трьохетапність професіоналізації; 4) розмежування педагогічної та непедагогічної підготовки у філологічних спеціальностях магістерського рівня; 5) запровадження спеціалізацій у межах однієї магістерської спеціальності з урахуванням потреб регіону; 6) різнобічне опанування літератури та розширення функційного поля філології; 7) варіативність випускної роботи та підсумкової атестації.

Досліджувана проблема є багатоаспектною, тому її не вичерпує представлена стаття. Детальнішого вивчення потребують такі напрями: підготовка філологів-магістрів за програмами дистанційної освіти, методологічні й дидактичні засади індивідуалізації освітніх програм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вітвицька С.С. Педагогічна підготовка магістрів в умовах ступеневої освіти : теоретико-методологічний аспект : [монографія] / Вітвицька С.С. – Житомир : ЖДУ ім. І. Франка. – 2009. – 440 с.
2. Десятов Т.М. Сучасне наукове бачення неперервної професійної освіти : стратегія розвитку у масштабах геополітичних регіонів / Тимофій Десятов // Неперервна професійна освіта : теорія і практика. – 2002. – № 2. – С. 9–23.

Теоретична і дидактична філологія. Випуск 17, 2014.

3. Ключек Г. Вища літературна освіта в контексті Болонського процесу / Г. Ключек // Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2005. – № 9–10. – С. 100–127.
4. Ковтун Е.Н. Зачем быть филологом сегодня? Презентационная привлекательность филологического образования в России [Электронный ресурс] / Е. Ковтун С. Родионова // Информационный бюллетень Совета по филологии учебно-методического объединения по классическому университетскому образованию. – 2007. – № 10. – Режим доступа : <http://www.philol.msu.ru/~umo/include.php?url=FILE195.htm>.
5. Красновский Э.А. Филологическое и литературное образование в школе : их специфика и взаимосвязь / Э.А. Красновский, Ю.И. Лысый // Педагогика. – 1998. – № 6. – С. 35–43.
6. Лихачев Д.С. Об искусстве слова и филологии / Д.С. Лихачев // О филологии. Письма о добром и прекрасном. – М. : Высш. школа, 1989. – С. 204–207.
7. Осадчий В. Місце магістратури у системі підготовки педагога вищої школи / В. Осадчий // Вісник Черкаського університету. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. – Вип. 124. – Серія : Педагогічні науки. – С. 118–125.
8. Семенов О.М. Сьогодення філологічних професій : соціальне замовлення чи реалізація особистісних потреб / О.М. Семенов // Вісник Черкаського університету. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2010. – Вип.186. – Серія: Педагогічні науки. – С. 135–139.
9. Arizona State University : Master of Arts in English (Literature) [Електронний ресурс] / Режим доступу до

- вебсайту : <http://english.clas.asu.edu/gradstudies-ma-lit>.
10. Bemidji State University: Department of English [Електронний ресурс] / Режим доступу до сайту : <http://bemidjistate.edu/academics/departments/english/graduate>.
  11. Glazer-Raymo J. Professionalizing Graduate Education: The Master's Degree in the Marketplace / Judith Glazer-Raymo. – ASHE Higher Education Report. – Vol. 31 – Number 4. – Hoboken : Wiley Company, 2005. – 137 p.
  12. Gray H. Prospectives for the Humanities / Hanna H. Gray // American University, the: National Treasure or Endangered Species? : [ed. by Ronald G. Ehrenberg]. – Ithaca : Cornell University Press, 1997. – P. 115–127.
  13. Master's Education : a Guide for Faculty and Administrators : Policy Statement / [Daniel Denecke, Paul Tate, Mary Borchert, Leslie Sims]. – Washington D. C. : Council on Graduate Schools, 2005. – 54 p.

*Стаття рекомендована до друку
доктором пед. наук, професором, завідувачем
кафедри загальної педагогіки і психології
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
Десятовим Т.М.*

Стаття надійшла до редакції 5 лютого 2014 року